

Наталія Гаврилюк
студентка факультету психології та соціології
Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки
Анна Кульчицька
кандидат психологічних наук, доцент
Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки

ФЕНОМЕНОЛОГІЯ СОЦІАЛЬНОЇ ДЕЗАДАПТАЦІЇ: ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ

Актуальність теми. У наш час існують потреби як окремого індивіда, що є рушійною силою його спонукань, соціальної активності, так і потреби суспільства, які не можна звести до суми потреб його індивідів. Саме тому, дуже часто виникає розбіжність між неможливістю задовольнити потреби суспільства, задовольняючи свої власні потреби. Особистісні і соціальні домінанти знаходять своє вираження в конфлікті людини та суспільства і у зв'язку з цим, існує проблема необхідності гармонізації особистісно-соціальної взаємодії.

Мета дослідження полягає у здійсненні теоретичного огляду феномену соціальної адаптації-деадаптації та відповідних шляхах корекції.

Виклад основного матеріалу. Соціально-психологічна адаптація розглядається як аспект психічної адаптації, що забезпечує організацію мікросоціальної взаємодії, формування адекватних міжособистісних стосунків, урахування експектацій оточення і досягнення соціально значущих цілей [1; 3].

Аналізуючи роботи вітчизняних авторів, як стоять на позиції діяльнісного підходу і розглядають соціальну адаптацію в рамках парадигми спілкування і міжособистісної взаємодії, А. Н. Жмиріков [2] вказує, що необхідно використовувати лише два критерії адаптованості і, відповідно, виділяються два рівня: повної адаптованості і дезадаптованості.

При цьому, соціально-психічну адаптованість можна охарактеризувати як такий стан взаємовідносин особистості і групи, коли особистість без тривалих зовнішніх і внутрішніх конфліктів продуктивно виконує свою провідну діяльність, задовольняє свої основні соціогенні потреби, в повній мірі йде назустріч тим рольовим очікуванням, які пред'являє до неї еталонна група, переживає стан самоствердження і вільного вираження своїх творчих здібностей [6].

Тоді як соціально-психічна дезадаптованість особистості в першу чергу виражається в нездатності її адаптації до власних потреб і домагань. Така особистість не в змозі йти назустріч тим вимогам і очікуванням, які пред'являє до неї соціальне середовище і власна соціальна роль, її провідна в даному середовищі професійна чи інша мотивована ззовні і зсередини діяльність. Однією з ознак соціально-психічної дезадаптованості особистості є переживання нею тривалих внутрішніх і зовнішніх конфліктів без знаходження психічних механізмів і форм поведінки, необхідних для їх вирішення [6].

Питання соціальної дезадаптації розглядалися в працях таких сучасних авторів як А.В. Кульчицька, Г. І. Ломакін, Г. С. Сенявська, О. А. Філатова. Автори стверджують, що соціальна дезадаптація – це не тільки непристосованість

до інших людей чи до суспільного життя, а складне соціально-психологічне явище. Симптомами цього явища є: неприйняття групою індивіда, соціально-психологічна ізоляція і пов'язаний з нею психологічний стан фрустрованості і пригніченості, неадекватність комунікативних навичок і поведінкова дезорганізація, внутрішня скутість і підкреслена відчуженість. Однак, соціально-психічна дезадаптація може виступати і в якості внутрішньої настанови: особистість може активно прагнути ухилитися від групових норм, не приймати погляди інших і протистояти їм, ускладнюючи стосунки з оточуючими і загострюючи конфлікти. В одному випадку дезадаптованість індивіда може виходити з соціальної групи, що «відкидає» його, і невміння індивіда вписуватися в своє оточення, а в іншому – з прагнення самої особистості до порушення стану соціально-психологічної рівноваги в міжособистісних стосунках і подолання вимог пристосовництва [4; 5; 7].

Для ефективного подолання соціально-психічної дезадаптованості особистості, необхідно, актуалізувати у внутрішньому світі особистості конкретну конфліктну проблему і створити механізми її переструктурування, що дозволить в подальшому успішно взаємодіяти із навколишнім середовищем. Такий психолого-корекційний результат досягається за допомогою соціально-психологічного тренінгу особистісного розвитку, який проводять у відповідних групах індивідів із низьким рівнем соціальної адаптованості. Завдяки такій роботі, в учасників тренінгу формуються комунікативні здібності та рефлексивні навички, такі як вміння аналізувати свою поведінку і стан членів групи, виникли ситуацію і себе в ній, уміння адекватно сприймати себе та інших, оволодіти навичками психічної саморегуляції в психологічно складних ситуаціях.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Визначено основні психологічні особливості соціальної дезадаптації, як процесу взаємодії особистості та соціуму. Зазначено, що соціальна дезадаптація виникає внаслідок конфлікту між потребами окремого індивіда та нормами, потребами, що існують в суспільстві. Таким чином і сама суспільна група може відкидати особистість, внаслідок цього конфлікту, так і сам індивід може ізолювати себе і за власною ініціативою не піддаватися правилам соціуму. Для корекції даного явища проводиться робота в групах соціально-психологічного тренінгу.

Перспективу подальших досліджень вбачаємо у створенні програми соціально-психологічного тренінгу для подолання ефектів соціальної дезадаптації.

Джерела та література

1. Березин Ф. Б. Психическая и психофизиологическая адаптация человека. / Ф. Б. Березин – Л.: Наука, 1988. – 270 с.
2. Жмыриков А. Н. Диагностика социально психологической адаптированности личности в новых условиях деятельности и общения. / А. Н. Жмыриков – Л.: ЛГУ, 1989. – 20 с.
3. Кокун О. М. Психофізіологія. Навчальний посібник. / О. М. Кокун – К: Центр навчальної літератури, 2006. – 184 с
4. Кульчицька А.В. Структурно-функціональний підхід до соціальної перцепції в системі підготовки фахівців/А.В. Кульчицька // Вісник Національної академії прикордонної служби України. Хмельницьк: [Електронне наукове фахове видання] . - Вип. 1, 2012.

5. Ломакін Г. І. Соціально-психологічні складові соціальної роботи з учасниками бойових дій: методичний посібник / Г. І. Ломакін. – Х.: Оберіг, 2014. – 168 с.
6. Налчаджян А. А. Психологическая адаптация: механизмы и стратегии / А. А. Налчаджян. – 2-е изд., перераб. и доп. – М.: Эксмо, 1988 – 368с.
7. Филатова О. А. Дезадаптация личности в условиях чрезвычайных ситуаций / О. А. Филатова // Таврический журнал психиатрии. – 2011. – № 4 (57). – С. 128–133.

Бібліографічні дані публікації:

Особистість і суспільство: методологія та практика сучасної психології : матеріали VI Міжнар. наук.-практ. інтернет-конф. (13 трав. 2019 р.) = Abstract I International Scientific & Practical Internet Conference (May 13, 2019) / За заг. ред. Я.О. Гошовського, О.В. Лазорко, А. В. Кульчицької, Т.В. Федотової. – Луцьк: ПП Іванюк В. П, 2019. – С. 13-15